

AZ EMLÉKEZÉS SPEKTRUMÁBAN

Szilágyi Júlia: *Álmatlan* könyv

■ Szilágyi Júlia *Álmatlan* könyve az emlékezés spektrumáról szól („Az emlék nemcsak valami, hanem jelent is valamit”), melynek összetevőit lebontva nyer nyomatókat a szerző szándéka: „akarom, hogy halottaim túléljenek”. Lenyűgöző erejű, személyes emléksorokból („Így örököltém”), illetve családja tagjaitól vagy a környezetében élőkől „kölcsonzött” történetek töredékeinek együtteséből alakul, majd az epilógus fent idézett, végső akkordjával teljesül ki a mű világa. Külön műfajt teremt az idézett, összetett logikájú „birtokos” oximoron (túlélő halottaim), azáltal, hogy egyben szövegszervező elvként működik. A kötet egésze egyébként himnuszként is értelmezhető, hiszen egyértelműen az életről szól, arról, amely kihívást jelent a születésekor csaknem életképtelen csecsemő számára, sorsot, illetve a történelem (vagy inkább a földrajz?) által megsokszorozott, pillanatnyi próbatételek sorát a környezetében élő felnőtteknek: valamennyien a kétszeresen kisebbségi közösség tagjai – erdélyi magyarok és zsidók.

Dominánsan lírai hangvételű, klasszikus értelemben vett memoár ez, melyet a narrátori szerep tisztázása nyomán („felejtünk vagy emlékezünk most itt és általában? – De ezt magamtól kérdezem”; „megérteni vagy a félreértések között válogatni?”) az önjellemzés és önelemzés, valamint egy gyerekkori fénykép („oroszlán és sárkány között”) jelentésvilágát felhasználva ritmizál balladás hangnemben a szerző: „Ember viszi az utcát.” Filmszerű, hiperrealisztikus részletességgel elevenedik meg néhány családi anekdota, melyekben eggyé lényegülhetnek a Szamos-parti városiak és Chagall világának ismerős figurái. A kultúra tér- és helyzetke-

zelése egységes, és szükség szerint, lám, lehet asszociatív is. Az adott korban Kolozsvárott, a belvárosi-urbánus környezetben, de földrajzi koordinátaiktól függetlenül, az Európában történtek jelentősége, a több milliós eltűnt tömegek hiánya – egyetemes. A krocki lendületes stilizáltságával vetülnek az olvasó elé a gyermekkori emlékek és szorongások: átérezzük a költözés kényszerű tudatának súlyát, megértjük a hiány felismerése nyomán kibukó szavak kései tanulságát, azok színes-téziás együtthatóival együtt („Szag emlékek. Emlékszagok”). Átélik a mindennapok dilemmáját, amikor a feleki menekülés, majd a Bukarestben megélt események (óvóhely, bombatámadás) részletei szinte függetlenednek a konkrét helyszínektől, szürrealisztikussá szublimálódnak – a hova? miért? értetlenségéből utóbb érnek „majdani tudásokká”, „a felnőttek emlékeinek visszhangjaivá”. A narrátor váltakoztatja saját szerepkörében a nézőpontokat, sokszor kívülállóként látat („gyermek-magam is emlék”) – és ezt *intra creatio* indokolja. Mindenképpen következetes marad azonban („számomra semmi sem évült el”), akkor is, ha idősíkokon lép át, többszörösen. Utóbb viszonylagos védettségéből tekinthet vissza: „a megmenekülés csodája nemcsak koraéretté tett: kiegyenlítette a lehetséges különbségeket”; vagy: „elértem volna majdnem nyolc éves erőm határáig. Talán már nem is vagyok egészen gyerek.”

Az Ének sorozata ebben a memoárban szerepjátszást és felelősségvállalást hordoz. Azáltal, hogy a történetből legszívesebben minduntalan visszalepne az író – „talán lehetséges, talán nem” –, belső készletének enged, az

emlékezés szeszélye szerint feloldott időrend ellenében a még begyűjthető adatok és emlékek nyomába ered: „Hé-rakleitoszt hiába kérlelném, hogy hadd léphessenek vissza az újra meg újra nélkülüm tovaftató történetbe. Tudom, nem állítanám meg a folyót, talán azt mondaná, nem áll hatalmában, talán igazat mondana.” „Szabadságkeresésem története róluk is szól.” Az Én helykeresésének és hagyományörző gyakorlatának jogán teszi ezt, hiszen „aki fel akar számolni egy kultúrát, másban vagy önmagában – az emlékeket kell kiirtania”. Elismeri: „a harmadik nemzedéket, túl későn, furdalja a lelkiismeret. Miért is nem volt kíváncsibb?” A szerzői kérdésre az egyik lehetséges válasz az olvasatból következik: mert önmagával volt elfoglalva, a jó kapcsolattartás a valósággal időigényes, nem is sikerül mindenkinek. Az *Álmatlan könyv* szerzője mindenesetre megtalálta a maga egyik lehetséges megoldását: „Megszültem magamnak azt a mását, amellyel nagyjából azonosulni tudtam.”

Különböző diszciplínák és műfajok, az emlékezet és a tárgyak jegyében épül ez az álmatlan könyv: a filozófus gondolatvezetésével, esztétikai hivatkozásokkal, kultúr- és művészettörténeti elemekkel, irodalmi alkotásokból kiemelt idézetekkel. Többek között olyan erdélyi magyar szerzők (Szekély János és Szilágyi Domokos) műveiből is (*A nyugati hadtest*, illetve *A halál árnyéka. Rekviem 1*), akik ugyan nem élték át, de átérezték és megírták a 20. század borzalmát, szegyenét... A mű eszköztárának teljes készlete lényegében mégis a személyes emlékek vonzatában marad.

A rapszodikus idősíkváltások taglaló jellege ellenére töretlen Szilágyi Júlia alkotásának íve, mert a soa negyvenedik évfordulója kapcsán papírra vetett személyes és családi történeteket, illetve az epilógus révén hangsúlyosított szerzői szándékat következetes írói attitűd egységesíti. Az, amely a méltóság nevében „szakmai szeméremből”, de az életbölcesség jegyében sem ütközteti végül a „közkedvelt közhelyet”, miszerint „a szavak is tettek”. Nem ráolvasó szembesítés jegyében idézi hiperbolikus tablókban a szerző ama megsemmisítő eseményeket („Annyi ember pusztult el és annyi város lett romhalmazzá, országok tűntek el a térképről, könyvmáglyák lobogtak, emberpernye hullt...”). A visszatérő túlélők mindennapjait illetően rengeteg oknyomozó kérdésre hibázik a válasz: „ugye senki se tudta, hogy mi történik körülötte, hogy kikkel történik, kikkel és miért, nem tudta senki, hogy mi az övé, mi a másé, és hova lett a szomszéd – hogy is tudhatta volna.”

A kötet grafikai kivitelezése – kézbe-zsebbe simuló, olvasóbarát formátum, sárga-fekete borítólap, mely a szerző tulajdonában levő Negulescu György-grafika felhasználásával készült – Szentés Zágón munkája. A hátlap sötétített, szolarizált változat; nemcsak kézenfekvő vizuális ellentétpár, hanem elegáns megoldású illusztráció is egyben. Jelentésgazdag kiegészítő elem, mely nemcsak összhangban van, hanem mélyíti a könyv világa és a benne foglalt, elemzett családi fényképek konnotációját.

Medgyesi Emese